

پروفیسر محمد اسلم

پروفیسر محمد اسلم 28 نومبر 1932ء نوں پھلور ضلع جالندھر (بھارت) وچ پیدا ہوئے۔ ایم۔ اے۔ (تاریخ) تک تعلیم لاہور وچ حاصل کیتی۔ ڈرہم یونیورسٹی انگلینڈ توں علوم اسلامیہ تے عربی وچ بی۔ اے آرزو کیتا۔ مانچسٹر یونیورسٹی توں ایم اے فارسی کیتا۔ کیمبرج یونیورسٹی توں مشرقی علوم وچ ایم اے لڈ دی ڈگری لئی۔ 1967ء وچ پنجاب یونیورسٹی دے شعبہ تاریخ ناں منسلک ہوئے۔ برصغیر ہندو پاکستان دی تاریخ بارے کئی کتاباں تے تحقیقی مقالے لکھ چکے نیں۔ پرانی تحریراں توں تاریخی کھوج لان دے ماہر سن۔ پنجابی وچ بوہت گھٹ لکھیا اے، پر جو لکھیا اے معیاری لکھیا اے۔ زبان وچ روانی تے رس اے تھوڑے لفظاں وچ وڈی گل بڑے موثر طریقے نال کرن دا مگر جان دے سن، آپ نے لاہور وچ وفات پائی۔

رائے احمد خاں کھرل شہید

انگریزاں نے 1849ء وچ پنجاب اُتے قبضہ کیتا۔ پنجاب اُتے انگریزاں دا قبضہ ہوندا یاں ای مسلماناں اُتے ظلم دے پہاڑ ٹٹن لگ پئے۔ بے گناہ لوکاں نوں ذرا ذرا جیسی گل پاروں قید تے پھانسی ورگیاں سزاواں ملن لگ پھیاں۔ موقعے توں فائدہ اٹھا کے انگریز پادری لوکاں نوں عیسائی بنان لگ پئے۔ انگریزاں مقامی صحتاں نوں تباہ کر کے سارا مال انگلستان دے کارخانیاں وچ گھلنا شروع کردتا۔ ایہدے نتیجے وچ ایجتوں دے لوک معاشی بدحالی دا شکار ہو کر رہ گئے۔ اوہد میرٹھ چھاؤنی وچ مقامی سپاہیاں نوں گاں تے سوادی چربی والے کارتوس چلان توں انکاری ہون پاروں قید کردتا گیا۔ ایہد قیدی سپاہی انگریز دی تباری کردیاں ہویاں جیل دیاں دیواراں توڑ کے وٹی جا پڑے تے بہادر شاہ ظفر نوں اپنا بادشاہ بنا کے جنگ آزادی دا اعلان کردتا۔ میرٹھ چھاؤنی دے حالات دیکھ کے انگریز حکومت نے پنجاب وچ انبال، فیروز پور، لدھیانہ، سیالکوٹ، لاہور، ملتان تے گوگیرہ دیاں چھاؤنیاں وچ مقامی سپاہیاں کولوں وی ہتھیار رکھوائے تے کئی بے گناہ سادھو سنتاں نوں جنگ پاروں بچا ہے لادتا گیا۔

اوس سے ہندوستان دا دارالحکومت کلکتہ سی، جدوں کہ وٹی آگرہ تے اوڈھ آزادی دی جنگ لڑن والیاں دے وڈے مرکز سن۔ ایس لئی کلکتے دا پورے ملک نال رابطہ ٹٹ گیا۔ پنجاب تے سرحد وچ رہن والے انگریزاں دا کلکتے تے لندن نال رابطہ صرف کراچی دے ذریعے رہ گیا۔ انگریزاں دی کوشش سی کہ پنجاب تے سندھ وچ امن رہوے۔ تاں جے جرنیلی سڑک رَسد تے فوجاں دے آن جان لئی کھلی رہوے۔ ایہد خدمت پنیالہ نا بھ، فریدکوٹ تے پورتحملہ دے سکھ راجیاں نے اپنے ذمے لے لئی۔

ایہناں دنوں وچ ساسی وال دی بجائے گوگیرہ ضلعے دا صدر مقام سی۔ ایس علاقے دے لوک انگریز دیاں پالیسیاں نال پہلے ای نفرت کر دے سن۔ جدوں انگریز حکومت نے گوگیرہ چھاؤنی دے مقامی سپاہیاں کولوں ہتھیار واپس لئے تے ایہدے نال اوہناں دے دلاں وچ وی انگریز دے خلاف نفرت پیدا ہو گئی۔ ایہد گرمیاں داسوم سی۔ کراچی توں جہاز فوج تے اسلحہ وغیرہ لے کے دریاواں راہیں پنجاب دے وڈے وڈے شہراں تک جان دے سن۔ اوس ویلے کجھ جہاز ملتان دے لاگے موجود سن تے کجھ راوی دریا دے ذریعے چیچہ وطنی ول وی گھٹے گئے۔

ایہناں ای دنوں وچ علاقہ گوگیرہ وچ رائے احمد خاں کھرل دی جی داری دے جھنڈے لہرا ندے سن۔ اوہ ضلع گوگیرہ دے اک پنڈ جھامراہ دے وستیک سن۔ اوہناں کی عمر وچ ای توار تے نیزہ چلانا سکھ لیا سی۔ ودھیانسل دے گھوڑے پان اوہناں دا شغل سی۔ اوہناں دی اک گھوڑی دا ناں ”مورنی“ سی جیہڑی اپنی دکھ، ذیل ڈول تے پھرتی پاروں مشہور سی۔ جدوں رائے احمد خاں کھرل اوہنوں نساندے تے وڈے توں وڈا گھوڑا

سوارا وہاں مقابلہ نہیں ہی کر سکا۔ رائے احمد خاں اک بہادر محبت وطن انسان سن۔ اوہناں واول دیس تے دیس واسیاں دی محبت نال دھڑ کداسی۔ اوہ انگریزوں غاصب تے ظالم سمجھدے سن۔ انگریزاں کئی وار اپنے کارندیاں دے ذریعے اوہناں نوں اپنے نال ملان دی کوشش کیتی پر اوہ اپنے ضمیر داسوا کر ن تے راضی نہ ہوئے۔

1857ء وچ انگریزاں دے خلاف جنگ دافزارہ وجدیاں ای احمد خاں کھرل دے دل وچ انگریز دے خلاف لکھیاں چنگاریاں لاناں بن گھیاں۔ ایس عرصے وچ انگریزاں نے بغیر کسے وجہ دے جو یہ قبیلے دے بوہت سارے لوکاں نوں گوگیر و جیل وچ ڈک دتا۔ زمانیاں تے بالان اے ظلم کیتا۔ رائے احمد خاں کھرل نوں خبر ملی تے اوہ ڈپٹی کمشنر کول گئے تے قیدیاں دی رہائی دامطالبہ کیتا۔ اوں آکھیا پئی اوہناں مالیہ ادا نہیں کیتا ایس لئی اوہناں نوں پھڑیا گیا اے۔ رائے احمد خاں کھرل ہورراں دوک لفظاں وچ آکھیا پئی اوہناں دے ذمے کوئی مال نہیں تے نہ ای ہور کوئی سرکاری رقم اے۔ اوہناں نوں چھڈ دیو، نہیں تے حالات ہور خراب ہو جان گے۔ ڈپٹی کمشنر نے حالات دا اندازہ لا کے کجھ قیدیاں نوں چھڈ دتا۔ اہے وی کجھ قیدی جیل وچ سن۔ رائے احمد خاں کھرل جان تلی اے دھر کے جیل دے اندر گئے۔ قیدیاں نوں کھان پین داسامان دتا تے نالے اوہناں نوں مشورہ دتا پئی اوہ موقع ملد یاں جیل توں باہر آؤن دی کوشش کرن۔ 26 جولائی 1857ء نوں قیدیاں نے جیل دی کندھ توڑ کے باہر نکلن دی کوشش کیتی تے جیل دے محافظاں نے اوہناں اے گولی چلا دی۔ قیدی پہلوں ای اجیہی صورت حال دامقابلہ کرن لئی تیار سن۔ ایس لئی اوہ وی محافظاں اے ٹٹ پئے۔ ایس موقع تے 51 بندے مرے یاں زخمی ہوئے۔ انگریزاں ایس واقعے دا ذمہ دار احمد خاں کھرل نوں قرار دتا تے اوہناں نوں گرفتار کرن دے بہانے لوکاں اے ظلم توڑنے شروع کر دتے۔ رائے احمد خاں کولوں لوکاں دی ایہہ حالت نہ دیکھی گئی۔ اوہ آپ ای ڈپٹی کمشنر دے سامنے پیش ہو گئے تے ایس طرحاں اوہناں نوں جیل بھیج دتا گیا۔ لوکی اپنے محبوب لیڈرنوں چھڈان لئی کفن سرتے جنھ کے سڑکاں اے آ گئے۔ لوکاں دا جوش و کجھ کے ڈپٹی کمشنر نے رائے احمد ہورراں نوں رہا کر دتا۔

16 ستمبر 1857ء نوں رائے احمد خاں ہورراں گوگیرہ تے جھنگ دے ضلعیاں وچ آباد کھرل، وٹو، کاٹھیے، ترہانے، بہرل، بکھیلے، بھیانے، جنجوعے، نول، لک تے جوئے تھیلایاں دے سرداروں کماہیہ وچ اکٹھا کیتا تے انگریزاں دی غلامی توں آزاد ہون لئی مل جل کے کوشش کرن دا مجھا دتا۔ سارے سرداراں رائے احمد خاں نوں اپنا سردار من کے انگریزاں دے خلاف جہاد دا اعلان کر دتا۔ انگریزاں دا اک مجبر فرزاں کھرل راتوں رات گوگیرہ اپڑیا تے اوں نے سارا بحیثیت انگریز کپتان الفلشن نوں جادیا۔ نتیجہ ایہہ ہو یا پئی اک انگریز افسر برکے رائے احمد خاں ہورراں نوں گرفتار کرن لئی جھامرے اپڑیا۔ پر اوہ راویوں پارنگھ گئے۔ برکے نے جھامرے دے کئی بندے قید کر لئے۔ چند نوں آگ لوادی۔ ایہدے جواب وچ آزادی دے مجاہداں نے رائے احمد خاں دی قیادت وچ موضع اکبر اے قبضہ کر کے گوگیرہ اے حملہ کرن دامنصوبہ بنایا۔ پرنجھری ہون پاروں ایہہ منصوبہ توڑ نہ چڑھ سکیا۔ مجاہداں فتح پور جامورچے لائے تے 20 ستمبر 1857ء نوں اوہ تھے انگریزاں دے چھکے چھڑا دتے۔ اگلے دن 21 ستمبر نوں چند گھنٹوں دے لاگے سر توڑ مقابلہ ہو یا۔ احمد خاں کھرل سرتے کفن جنھ کے میدان وچ آئے۔ مجاہداں کول ہواراں بر چھیاں توڑے دار بندوقاں تے لاکھیاں سن۔ پر انگریزاں کول نوں توں نوں اسلحی۔ ایس دے باوجود اوہ گھبرائے ہوئے سن۔ جنگ جاری سی کہ عصر دی نماز دا ویلا ہو گیا۔ رائے احمد خاں نماز پڑھن لگے تے انگریزاں اوہناں اے گولیاں داہمیتہ برسا دتا۔ اک گولی سدھی سینے وچ لگی تے اوہ شہید ہو گئے۔

انگریزاں اوہناں داسر کٹ کے گوگیرہ جیل دی کندھ اے لکا دتا۔ دھڑ اوہناں دے ساتھی جھامرے لے گئے۔ راتوں رات اوہناں دا اک وفادار ساتھی اپنی جان تلی تے رکھ کے جیل دی کندھ تے چڑھیا تے اوہناں داسر لاہ کے جھامرے لے گیا جتھے اوہنوں دھڑ دے نال جوڑ کے بڑے

احترام نال دُفن کیجا گیا۔

رائے احمد خاں دی شہادت دے بعد میر بہاول پھیا نے قیادت سنبھالی۔ اوہناں برکٹے تے اوہناں دے کئی ساتھی قتل کر کے اپنے بہادر سردار دی تحریک نوں آگے ودھایا۔

”پنجاب غدر رپورٹ“ وچ انگریزاں نے ایس گل دا اعتراف کیجا اے پئی جے رائے احمد خاں کھرل کامیاب ہو جاندا تے تو گویہ توں ملتان توڑی پورا علاقہ انگریزاں دے ہتھوں نکل جاندا تے کراچی نال اوہناں دا رابطہ ختم ہو جانا سی، تے جے انج ہو جاندا تے فیراوہ پورے پنجاب وچوں نکل جاندا۔

برکٹے دی موت تے رائے احمد خاں کھرل دی بہادری دے ڈھولے آج وی گویہ دے علاقے وچ گائے جانداں نہیں۔ رائے احمد خاں کھرل آپ تے شہید ہو گئے پر اپنے چچے آن والیاں نسلاں لئی بہادری تے دلہن بیاردی روشن مثال تھنڈ گئے۔ پئی گل تے ایہہ دے آج ایس ایہو جیے محبت وطن بہادراں دیاں قربانیاں دے صدقے آزادی دی زندگی گزار رہے آں۔